

עמדות סטודנטים בקורסים אקדמיים מקוונים באוניברסיטת תל-אביב

	טלי קה	עינת ליבנה
	אוניברסיטת תל-אביב	אוניברסיטת תל-אביב
רפי נחמיאס	ענת כהן	טל סופר
אוניברסיטת תל-אביב	אוניברסיטת תל-אביב	אוניברסיטת תל-אביב

תקציר

בשנים האחרונות חלה צמיחה בהוראה מקוונת בהשכלה הגבוהה. בשנת הלימודים תשע"ד החל באוניברסיטת תל-אביב פיתוח של שמונה קורסים מקוונים במסגרת תכנית "כלים שלובים" לתלמידי תואר ראשון, שהועברו בשנת הלימודים תשע"ה. הקורסים פותחו על בסיס מודל פדגוגי שכלל שימוש במגוון אמצעי למידה, כגון: קטעי וידאו של שיעורים מצולמים, תקצירי שיעורים, מטלות, חומרי למידה נוספים ובנוסף מרכז תקשורת. מאמר זה בוחן את עמדות הסטודנטים שהשתתפו בארבעה קורסים, בהתייחס להיבטים הבאים: מוטיבציה ללמידה בקורס המקוון, מידת ההשקעה ורמת העומס, המבנה הפדגוגי של אתר הקורס, תקשורת ושביעות הרצון מהקורס. עמדות הסטודנטים נבחנו באמצעות שאלון עמדות מקוון. נמצא כי עמדות הסטודנטים בנוגע להיבטים השונים בלמידה בקורסים המקוונים חיוביות. מידת ההשקעה בקורסים נתפסה כסבירה, מבנה האתר היה נוח, אמצעי הלמידה השימושיים ביותר היו שיעורי הוידאו, המטלות ותקצירי השיעורים. בהתייחס לתקשורת מול סגל ההוראה, נמצא כי התקשורת הייתה מספקת. עוד נמצא כי רב הסטודנטים אינם מעוניינים בשילוב מפגשים מקוונים או פרונטליים בקורס ואינם חושבים שהמפגשים תורמים ללמידה. בין הסטודנטים נוצרה תקשורת במידה נמוכה בלבד, תקשורת זו הייתה נפוצה יותר באמצעי תקשורת חיצוניים לאתר הקורס. מרבית הסטודנטים הביעו שביעות רצון גבוהה ועניין להשתתף בקורסים מקוונים נוספים.

מילות מפתח: קורסים מקוונים, עמדות סטודנטים, השכלה גבוהה

רקע

בשנים האחרונות חלה צמיחה בקורסים המקוונים ובתכניות מקוונות לתואר אקדמי, המוצעות על ידי מוסדות להשכלה גבוהה (Toven-Lindsey, Rhoads, & Lozano, 2015). 70.8% מהמנהיגים האקדמיים בארצות הברית מצביעים על כך שלמידה מקוונת הכרחית לצמיחת מוסדותיהם בטווח הארוך. מדובר בשיעור שיא של כל הזמנים (Allen & Seaman, 2015). כמעט שליש מתלמידי ההשכלה הגבוהה נרשמים לפחות לקורס מקוון אחד (Kuo, Walker, Belland, & Schroder, 2014). מהספרות עולה כי שביעות רצון הסטודנטים בלמידה מקוונת לא שונה בהשוואה להוראה פרונטלית. שביעות רצון הסטודנטים מהווה אינדיקטור חשוב בקביעת איכות חוויית הלמידה בקורסים מקוונים. פרספקטיבת הלומדים מספקת מידע רב ומסייעת בהבנת נקודות החוזק והאתגרים בפיתוח והעברת קורסים מקוונים (Kuo et al., 2014).

תפיסות הסטודנטים לגבי למידה מקוונת מעידות על יתרונות ואתגרים. בצד היתרונות: נוחות הגישה לחומרי למידה מגוונים, איכותיים ועדכניים (Palmer and Holt, 2010); האפשרות ללמוד בקצב אישי (Rodriguez, Rooms, & Montanez, 2008); תחושת תשומת לב אישית מהסגל עקב סוג וגמישות התקשורת. בצד האתגרים: נושא ארגון ומבנה הקורס. קורסים מקוונים שאינם בנויים או מנוהלים היטב עלולים לגרום לתחושת בידוד ולחוסר שביעות רצון; עומס העבודה נתפס כגבוה יותר בקורסים מקוונים (UDI Online Project, 2010).

אודות המחקר

בשנת הלימודים תשע"ג התקבלה החלטה בהנהלת אוניברסיטת תל-אביב, כחלק מהתכנית האסטרטגית בנושא למידה מקוונת, לשלב קורסים מקוונים בתוכנית האקדמית לתלמידי תואר ראשון.

בשלב הראשון הוחלט להטמיע קורסים אלה במסגרת תכנית "כלים שלובים"¹. פיתוח הקורסים נהל על ידי Virtual TAU, היחידה ללמידה אקדמית ברשת. בשנת הלימודים תשע"ד פותחו שמונה קורסים מתחומי דעת שונים בשיתוף פעולה בין סגל ההוראה וצוות Virtual TAU. הקורסים נלמדו בשנת הלימודים תשע"ה. מאמר זה בוחן את עמדות הסטודנטים שהשתתפו בארבעה קורסים בסמסטר א'.

תיאור הקורסים

במסגרת פיתוח הקורסים הוחלט על יישום מבנה ומודל אחיד לכולם. הקורסים הועברו ב-Moodle וכללו ארבעה מרכיבים עיקריים:

- **מידע כללי:** אודות המרצה, סרטון הקדמה לקורס, הנחיות בנוגע לאופן הלימוד בקורס מקוון וסילבוס.
- **מרכז תקשורת:** הודעות המרצה, פורום שאלות ותשובות מול הסגל ופורום לתקשורת בין הסטודנטים.
- **יחידות לימוד ומטלות:** יחידות הלימוד מהוות את ליבת הקורס המקוון וכוללות את הרצאות השיעורים בוידאו, תקצירי שיעורים ומטלות וכן חומרי לימוד נוספים לפי החלטת המרצים, כגון: מילון מונחים, חומרי קריאה וקישורים נוספים. כל שיעור מצולם חולק למספר מקטעים (בין 2-7) לפי נושאים. בנוסף, כל קורס כלל מספר מטלות (בין 3-5) ומבחן סופי בקמפוס. הציון הסופי בקורס נקבע על סמך המטלות והמבחן.
- **חומרי ההעשרה:** שולבו כתוספת ביחידות הלימוד עצמן ו/או כהעשרה כללית לקורס.

מבנה האתר אורגן סביב טבלה מרכזית שכללה את הקישורים ליחידות הלימוד, למטלות, ומידע על מועדי מפגשים פרונטליים או מקוונים. הגישה המנחה הייתה הנגשת מכלול חומרי הקורס ללומדים מתחילת הסמסטר. בכדי ליצור מסגרת למידה הוגדרו מועדים סופיים להגשת המטלות.

מטרת המחקר

בחינת עמדות הסטודנטים בנוגע ללמידה בקורסים המקוונים בתוכנית "כלים שלובים" בהתייחס להיבטים הבאים:

- מוטיבציה ללמידה בקורס מקוון
- מידת ההשקעה ורמת העומס בקורס
- המבנה הפדגוגי ומבנה אתר הקורס
- תקשורת בקורס
- שביעות הרצון מהקורס

מתודולוגיה

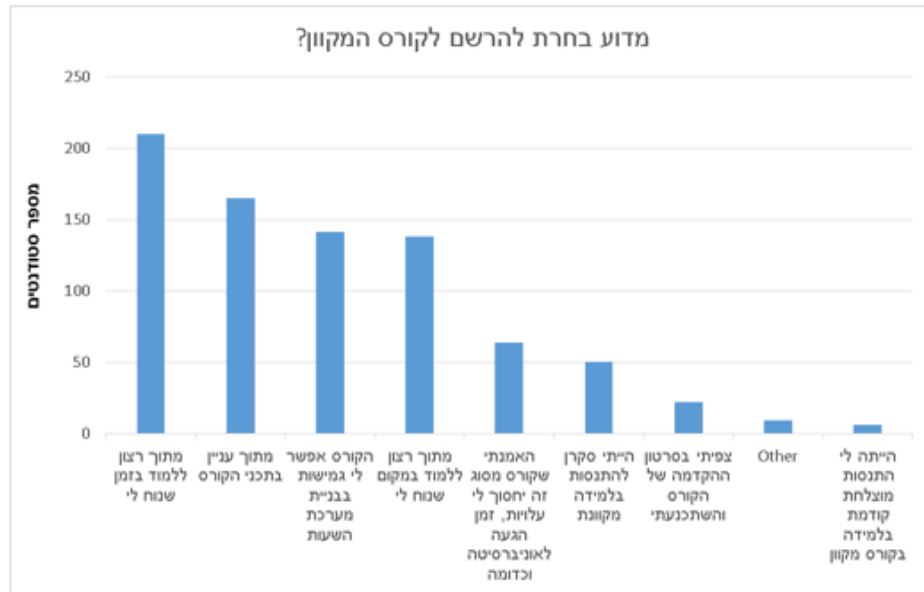
המחקר בחן את עמדות הסטודנטים שהשתתפו בארבעה קורסים: קורס אחד מהפקולטה לרפואה, קורס נוסף מהפקולטה לאמנויות ושני קורסים מהפקולטה למדעי הרוח. עמדות הסטודנטים נבחנו באמצעות שאלון עמדות מקוון שהמענה עליו אנונימי. בקורסים השתתפו כ-700 סטודנטים סך הכל, ועל השאלון השיבו 260 סטודנטים. מבין המשיבים, 66% נשים ו-34% גברים. 71% מהמשיבים עד גיל 25, 26% בגילאי 26-35 ו-3% בני 36 ומעלה. שנת הלימודים של המשיבים התפלגה שווה; שליש בשנת הלימודים הראשונה, שליש בשנייה ושליש בשנת הלימודים השלישית ומעלה.

ממצאים

מוטיבציה ללמידה בקורס מקוון

מהשאלון עולה כי רובם המכריע של המשיבים (95%) לא התנסו בעבר בקורס מקוון במלואו, רק 12 משיבים (5%) ציינו שהייתה להם התנסות קודמת בקורס מסוג זה. איורים 1 ו-2 מציגים את הסיבות שהובילו את הסטודנטים להירשם לקורס המקוון. הסיבות השכיחות ביותר היו: 'מתוך רצון ללמוד בזמן שנוח לי' (82%); 'מתוך עניין בתכני הקורס' (56%); 'גמישות בבניית מערכת השעות' (55%); 'לימוד במקום שנוח לי' (54%).

¹ תכנית "כלים שלובים": תכנית אקדמית המיועדת לתלמידי התואר הראשון, החושפת את הסטודנטים לתחומי לימוד ומחקר, שאינם מתחום הלימוד העיקרי שלהם.

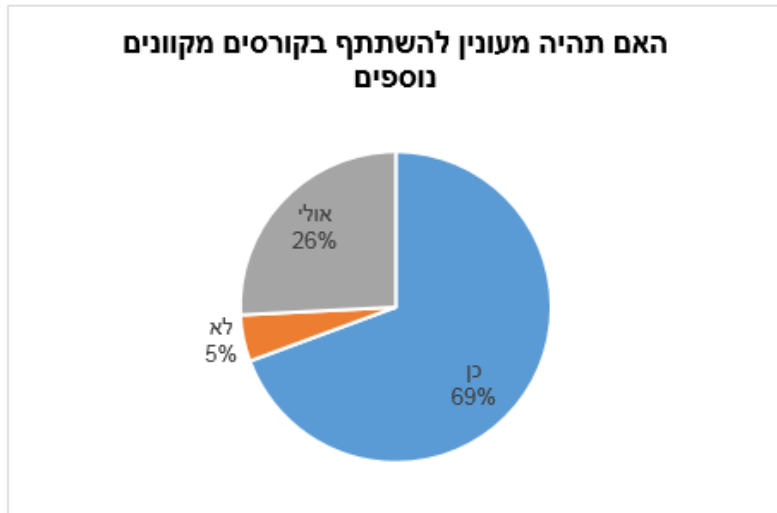

איור 1: מדוע בחרת להרשם לקורס המקוון

- :Other**
- לא ידעתי שזהו קורס מקוון
  - יכולת לצפות בקורס מהר יותר
  - עבודה
  - במקרה
  - חשבתי שלמידה כזו היא מיטבית בעיקר בחומר שאיננו תחום הליבה שלי בתואר. כך יכולתי לצפות בדברים שלא הבנתי שוב ושוב עד שאבין ולוודא כי אצליח במבחן בנוסף לכך.
  - בחרתי במקצוע לפני שגיליתי שמדובר בקורס מקוון
  - נושא שעניין אותי מגיל מאוד צעיר

איור 2: מדוע בחרת להרשם לקורס המקוון - Other

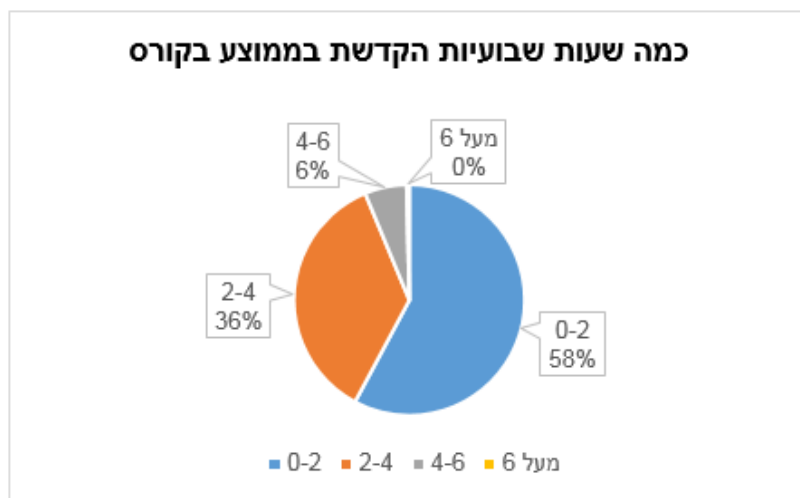
בהתייחס לשאלה האם יהיו מעוניינים להשתתף בקורסים מקוונים נוספים, נמצא כי שיעור גבוה יחסית (69%) יהיו מעוניינים להשתתף בקורסים כאלה, כרבע מהמשיבים (26%) אולי יהיו מעוניינים בכך, ואילו אחוז נמוך בלבד (5%) השיבו בשלילה, כפי שעולה מאיור 3.

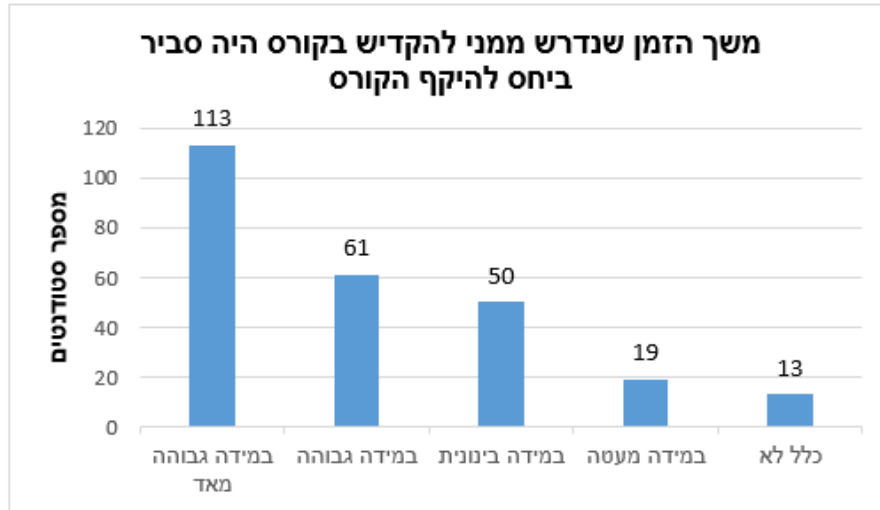
איור 3: האם תהיה מעוניין להשתתף בקורסים מקוונים נוספים

מידת ההשקעה ורמת העומס בקורס

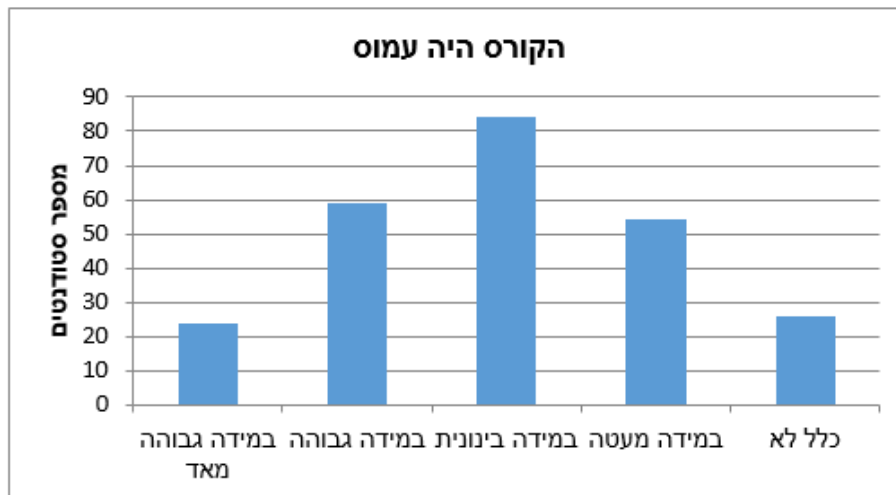
איור 4 מציג את מספר השעות השבועיות שהסטודנטים העריכו שהקדישו בממוצע בקורס. נמצא כי רב הסטודנטים, 58%, הקדישו עד כשעתיים, 36% הקדישו בין 2 ל-4 שעות, ורק 6% הקדישו בין 4 ל-6 שעות שבועיות בממוצע. מאיור 5 עולה כי מרבית הסטודנטים, 68%, ציינו במידה גבוהה עד גבוהה מאד כי משך הזמן שנדרש מהם להקדיש בקורס היה סביר ביחס להיקף הקורס. בהתאמה לכך, מאיור 6, עולה כי שיעור נמוך יחסית, 32%, הסכימו במידה גבוהה עד גבוהה מאוד שהקורס היה עמוס.

איור 4: כמה שעות שבועיות הקדשת בממוצע בקורס

איור 5: משך הזמן שנדרש ממני להקדיש בקורס היה סביר ביחס להיקף הקורס

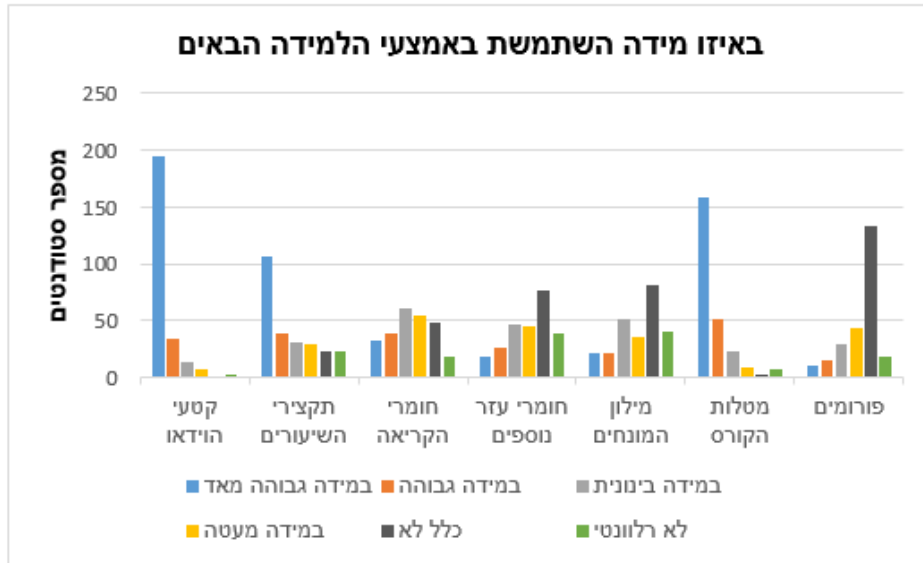
איור 6: הקורס היה עמוס

המבנה הפדגוגי של הקורס

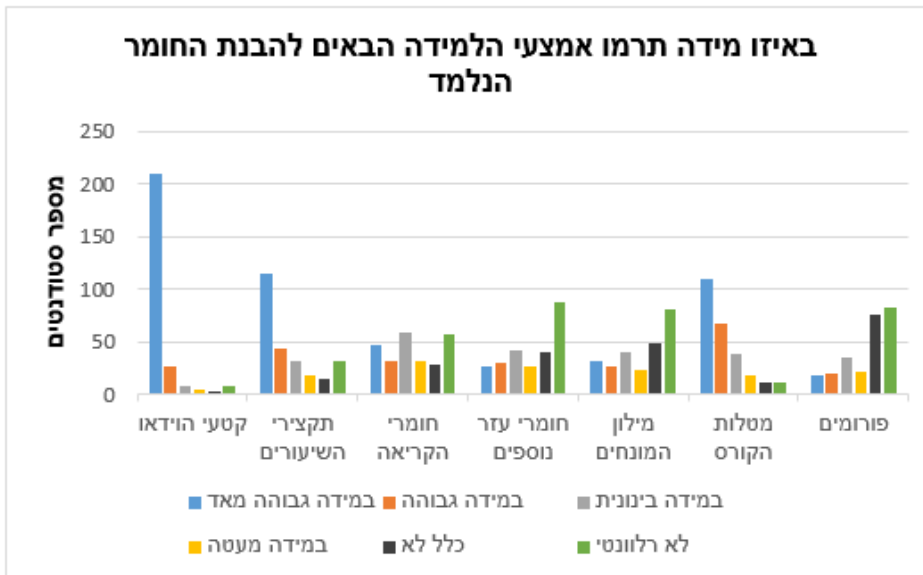
עמדות הסטודנטים באשר למבנה הפדגוגי של הקורס נבחנו במספר היבטים: שימוש באמצעי הלמידה, צפייה בוידאו ובהירות ותרומת המטלות.

אמצעי הלמידה

איורים 7 ו-8 מציגים את עמדות הסטודנטים באשר למידת השימוש שלהם באמצעי הלמידה בקורס ולמידת תרומתם להבנת החומר. נמצא כי שלושת אמצעי הלמידה שדורגו במידה גבוהה עד גבוהה מאוד באשר להיבטים אלה הם: קטעי הוידאו (88%-ו-90% בהתאמה), המטלות (81%-ו-68% בהתאמה) ותקצירי השיעור (56%-ו-61% בהתאמה).

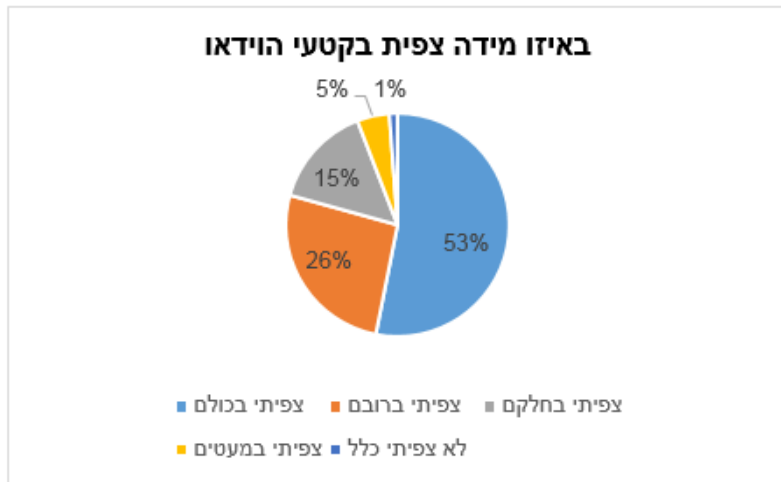
איור 7: באיזו מידה השתמשת באמצעי הלמידה הבאים

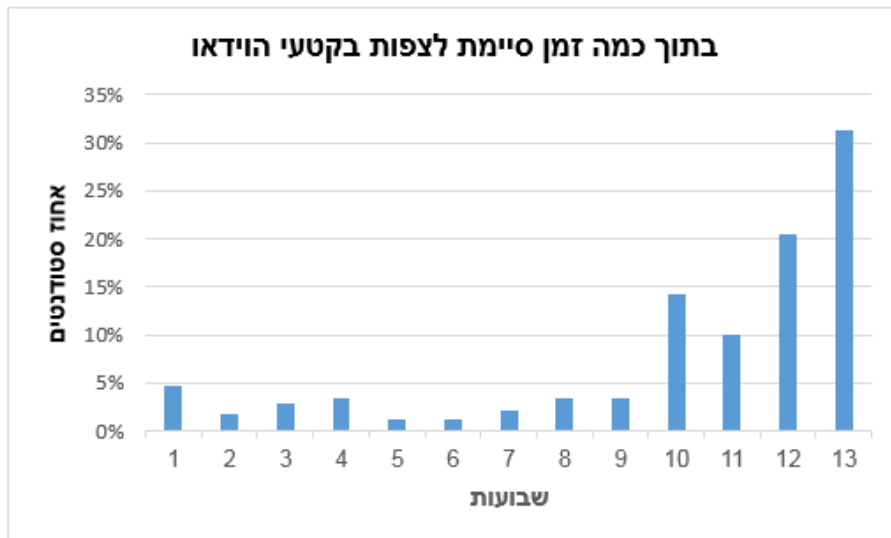
איור 8: באיזו מידה תרמו אמצעי הלמידה הבאים להבנת החומר הנלמד

וידאו

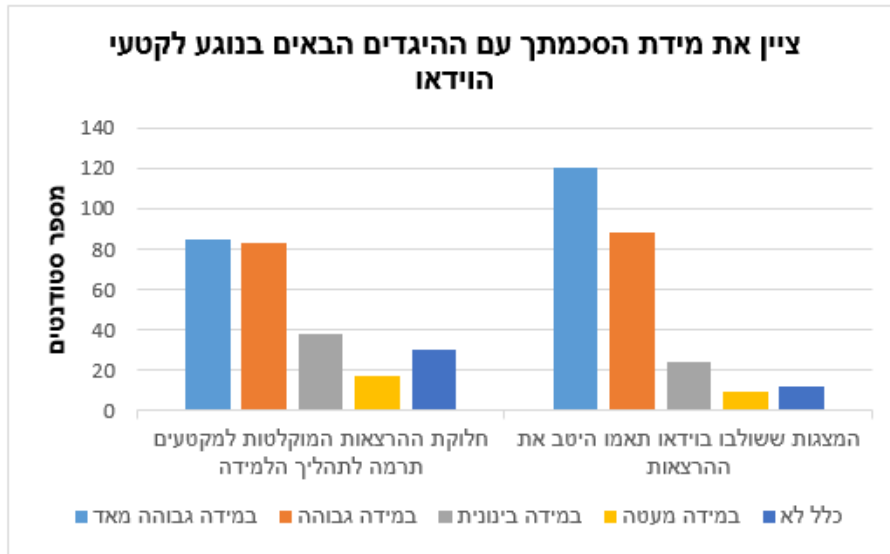
איורים 9 עד 11 מציגים את הערכת הסטודנטים בנוגע לוידאו בקורס. מרביתם (79%) ציינו כי צפו בחלק ניכר או בכל קטעי הוידאו. התפלגות הצפייה על פני השבועות לאורך הסמסטר מראה כי מרבית הסטודנטים צפו בוידאו במהלך 10-13 שבועות (כמעט לאורך כל הסמסטר), כ-10% צפו בוידאו במשך 5-9 שבועות, ו-12% ציינו כי צפו בקטעי הוידאו במשך תקופה קצרה, בשליש הראשון של הסמסטר. מרבית הסטודנטים (65%) ציינו כי חלוקת ההרצאות למקטעים קצרים תורמת לתהליך הלמידה במידה גבוהה עד גבוהה מאוד. 80% ציינו כי המצגות ששולבו בוידאו תאמו את ההרצאות במידה גבוהה עד גבוהה מאוד.

איור 9: באיזו מידה צפית בקטעי הוידאו

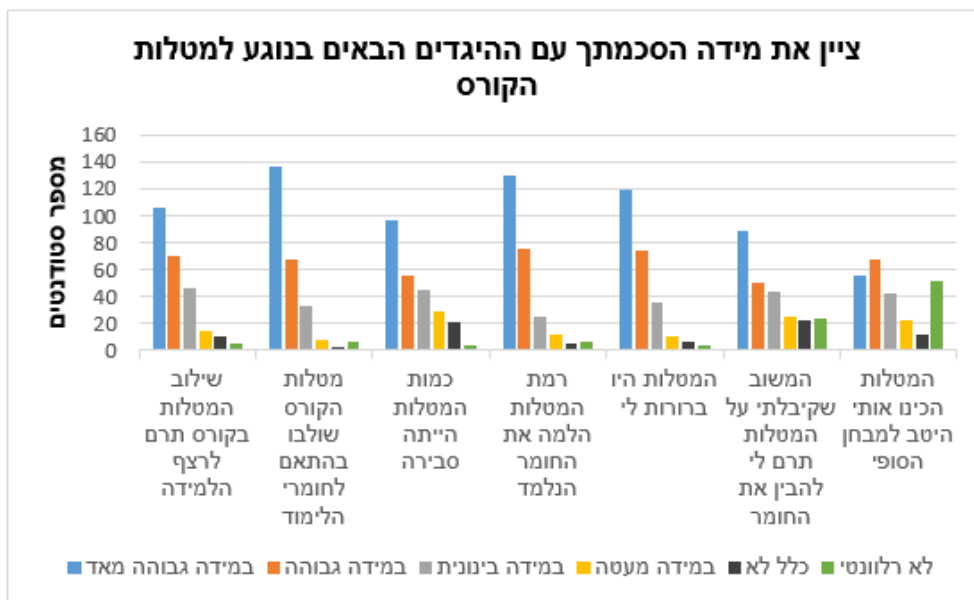
איור 10: בתוך כמה זמן סיימת לצפות בקטעי הוידאו

איור 11: ציין את מידת הסכמתך עם ההיגדים הבאים בנוגע לקטעי הוידאו

מטלות

איור 12 מפרט את הערכת הסטודנטים באשר למטלות הקורס. בהתאם לממצאים בנוגע למידת התרומה של המטלות והשימוש בהן, הסטודנטים העריכו במידה גבוהה עד גבוהה מאוד את מידת ההלימה של רמת המטלות לחומר הנלמד (79%), את שילובן בהתאם לחומר (78%), את בהירותן (76%) ואת תרומתן לרצף הלמידה (68%). 59% מהסטודנטים העריכו במידה גבוהה עד גבוהה מאד כי כמות המטלות היתה סבירה וכ-53% העריכו כי המשוב על המטלות תרם להבנת החומר. רק 47% סבורים כי המטלות הכינו אותם היטב למבחן הסופי עם זאת חשוב לציין כי שאלון העמדות נערך לפני המבחן.

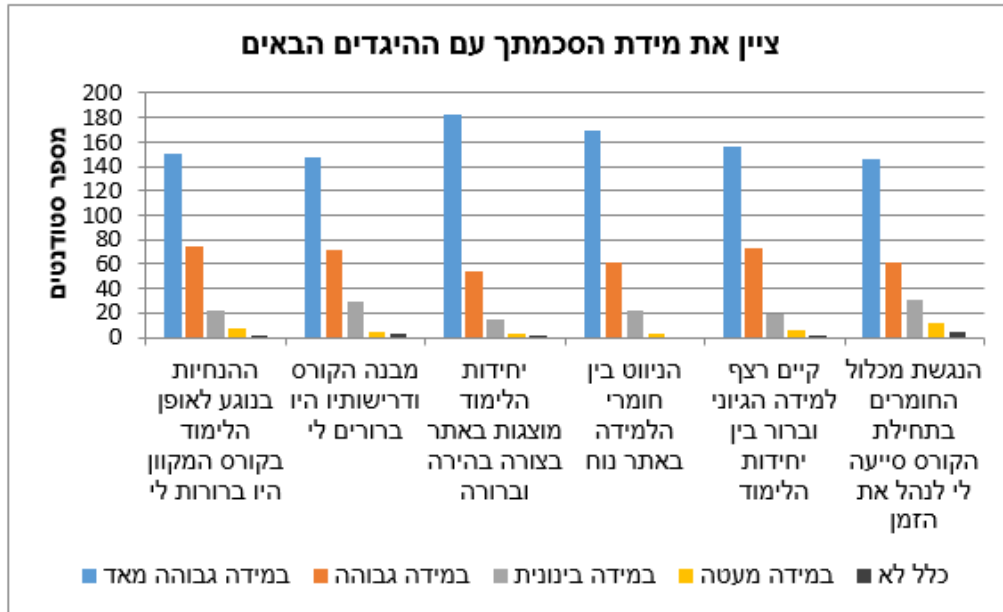

איור 12: ציין את מידת הסכמתך עם ההיגדים הבאים בנוגע למטלות הקורס

מבנה אתר הקורס

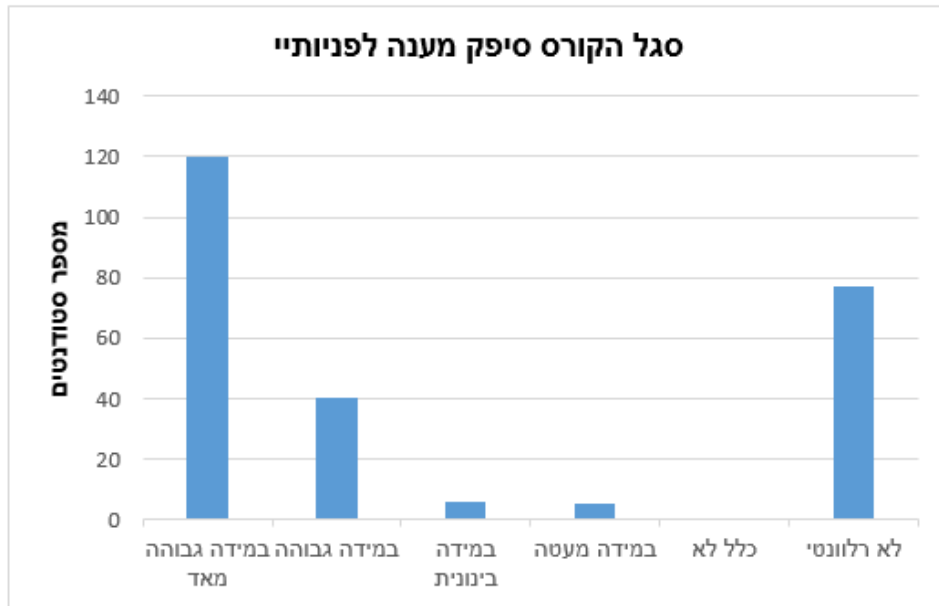
איור 13 מציג את עמדות הסטודנטים בנוגע למבנה הקורס ולאופן ההתמצאות באתר. הסטודנטים דיווחו על שביעות רצון גבוהה עד גבוהה מאוד בהתייחס להיבטים השונים: בהירות ההנחיות בנוגע לאופן הלימוד בקורס מקוון (88%); בהירות מבנה הקורס ודרישותיו (85.5%); אופן תצוגת יחידות הלימוד (92.5%) ונוחות הניווט באתר (90%); הרצף בין יחידות הלימוד (89.4%); הנגשת מכלול החומרים בתחילת הקורס סייעה בניהול הזמן (82%).

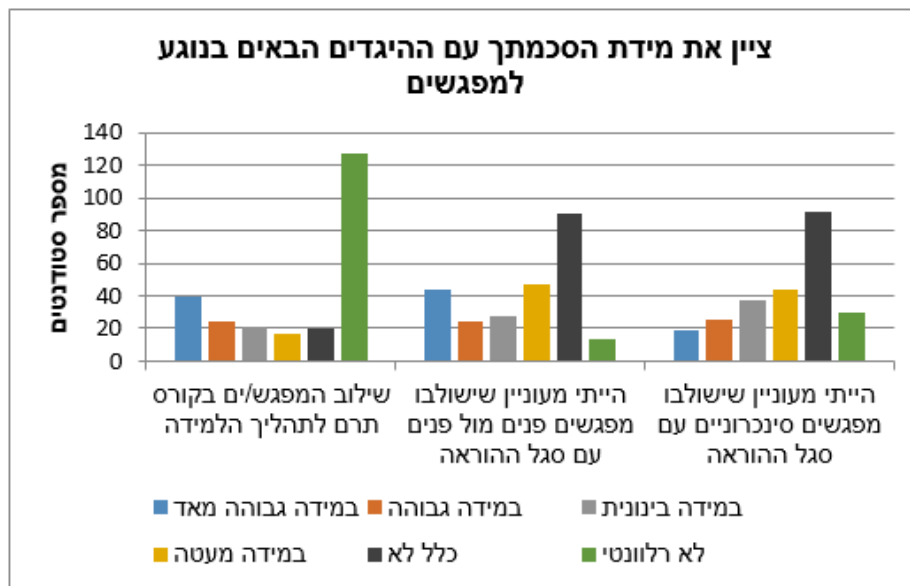
איור 13: ציין את מידת הסכמתך עם ההיגדים הבאים

תקשורת בקורס

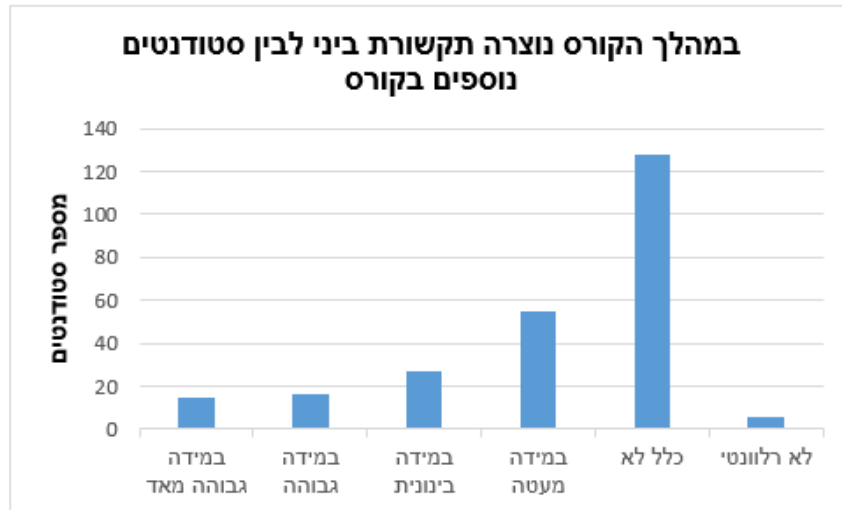
איורים 14 עד 18 מציגים את משוב הסטודנטים בנוגע לתקשורת בקורס. מרבית הסטודנטים, 64%, ציינו במידה גבוהה עד גבוהה מאוד כי התקשורת עם סגל ההוראה היתה מספקת והסגל ענה לכל שאלה. מיעוט מהסטודנטים (5%) העריכו את התקשורת עם סגל ההוראה במידה בינונית ומטה (31% מהסטודנטים ציינו כי היגד זה אינו רלוונטי). באשר למפגשים מקוונים או פרונטליים, 24% בלבד מהסטודנטים חושבים כי שילובם בקורס תורם במידה גבוהה עד גבוהה מאוד. יתרה מכך, מעטים מהם היו מעוניינים בשילוב מפגשים בקורס, מקוונים או פרונטליים (17% ו-26% בהתאמה). התקשורת בין הסטודנטים הייתה נמוכה, 52% מהמשיבים ציינו כי כלל לא נוצרה תקשורת עם סטודנטים אחרים ורק 12% ציינו כי נוצרה תקשורת כזאת במידה גבוהה עד גבוהה מאוד. הכלים העיקריים בהם התקיימה אינטראקציה בין סטודנטים היו רשתות חברתיות (54%) או מפגשים (17%). רק 9% מהמשיבים ציינו כי השתמשו בפורום הסטודנטים שבאתר.

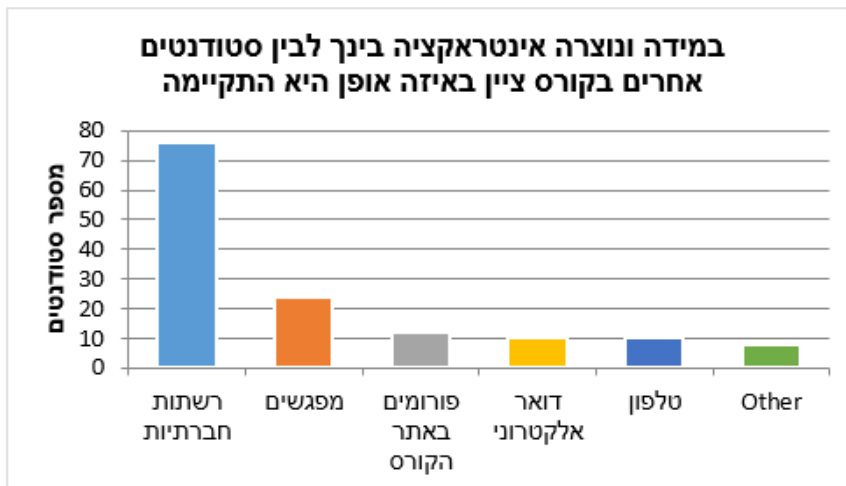
איור 14: סגל הקורס סיפק מענה לפניותיי

איור 15: ציין את מידת הסכמתך עם ההיגדים הבאים בנוגע למפגשים

איור 16: במהלך הקורס נוצרה תקשורת ביני לבין סטודנטים נוספים בקורס

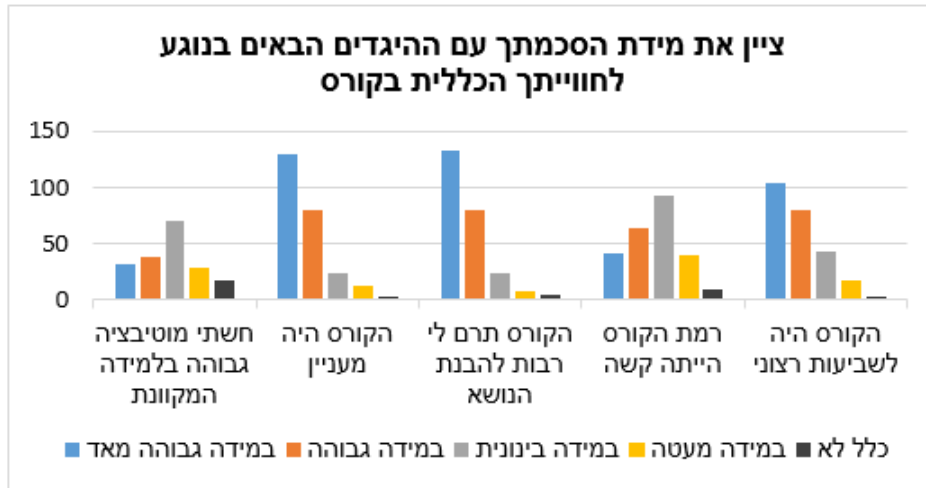
איור 17: במידה ונוצרה אינטראקציה בינך לבין סטודנטים אחרים בקורס, ציין באיזה אופן התקיימה

- Other:**
- במקרה בפקולטה
  - לומדים איתי באותו חוג
  - חיבר אותי עם סטודנטים משנים מתקדמות בפקולטה שלי וזה מאוד נחמד
  - חברים שלקחו איתי את הקורס והתדיינו בהרצאות
  - רק עם סטודנטים איתם אני לומד ממילא
  - מכרים שלי מקורסים אחרים

איור 18: במידה ונוצרה אינטראקציה בינך לבין סטודנטים אחרים בקורס, ציין באיזה אופן התקיימה - Other

שביעות רצון מהקורס

איור 19 מציג את מידת ההסכמה של המשיבים על ההיגדים העוסקים בחווייתם הכללית בקורס. נמצא כי שיעור גבוה יחסית מהמשיבים (בין 71% ל-82%), הסכימו במידה גבוהה עד גבוהה מאוד עם ההיגדים: 'הקורס תרם לי רבות להבנת הנושא'; 'הקורס היה מעניין'; 'הקורס היה לשביעות רצוני'. כמחצית מהמשיבים הסכימו במידה גבוהה עד גבוהה מאוד כי חשו מוטיבציה גבוהה בלמידה המקוונת. שיעור נמוך יחסית מהמשיבים (19%) ציינו במידה גבוהה עד גבוהה מאוד שרמת הקורס הייתה קשה.

איור 19: ציון את מידת הסכמתך עם ההיגדים הבאים בנוגע לחווייתך הכללית בקורס

דיון

במבט כולל, נמצא כי עמדות הסטודנטים בנוגע להיבטים השונים בלמידה בקורסים המקוונים חיוביות. מהממצאים עולה כי מידת ההשקעה ורמת העומס בקורסים נתפסו על ידי הסטודנטים כסבירים. כמו כן, מהיבטים הקשורים לארגון הקורס ומבנה האתר שביעות הרצון הייתה גבוהה. ממצאים אלו משמעותיים שכן סוגיות אלה נתפסות על ידי הסטודנטים כאתגרים בלמידה מקוונת (UDI Online Project, 2010), כמו כן בהלימה לספרות, עולה כי אמצעי הלימוד ששולבו בקורס היו שימושיים ותרמו ללמידה כאשר מבין אמצעי הלמידה השונים, בלטו ביותר הווידאו, המטלות ותקצירי השיעורים.

בנושא התקשורת, מרבית הסטודנטים סברו כי התקשורת עם סגל ההוראה הייתה מספקת, על אף ששיעור נמוך מהם ציינו במידה גבוהה עד גבוהה מאוד את הפורומים בקורס כאמצעי התורם ללמידה. חשוב לציין כי תקשורת בין הסטודנטים לסגל התקיימה גם במיילים אישיים. ממצא מעניין הוא שרוב הסטודנטים אינם מעוניינים בשילוב מפגשים בקורס, ואינם חושבים שהמפגשים תורמים ללמידה. באשר לתקשורת בין הסטודנטים נמצא כי נוצרה תקשורת במידה נמוכה בלבד, תקשורת זו הייתה נפוצה יותר באמצעי תקשורת חיצוניים לאתר הקורס, במיוחד ברשתות חברתיות.

סטודנטים הלומדים בקורסים מקוונים עשויים להיות שבעי רצון ולהצליח יותר כשמספקים מטרות ודרישות ברורות לקורס, מציעים רמות גבוהות של אינטראקציה בין מורה לסטודנט ומעבירים משוב משמעותי למשתתפים (Toven-Lindsey et al., 2015). באופן כללי, נראה כי המודל הפדגוגי שיושם בקורסים בתכנית "כלים שלובים" ענה על רבים מההיבטים. בעבור מרבית הסטודנטים ההשתתפות בקורס הייתה התנסות ראשונה בקורס מקוון, ומרביתם הביעו שביעות רצון גבוהה ועניין להשתתף בקורסים מקוונים נוספים.

מקורות

Allen, I. E., & Seaman, J. (2015). *Grade Level: Tracking Online Education in the United States*. Retrieved from: <http://onlinelearningconsortium.org/read/survey-reports-2014/>

- Kuo, Y.C., Walker, A.E, Belland B.R., Schroder, K.E.E. (2014). Interaction, Internet self-efficacy, and self-regulated learning as predictors of student satisfaction in online education courses. *The Internet and Higher Education*, 20, 35-50.
- Palmer, S., & Holt, D. (2010). Students' perceptions of the value of the elements of an online learning environment: Looking back in moving forward. *Interactive Learning Environments*, 18, 135-151.
- Rodriguez, M. C., Rooms, A., & Montanez, M. (2008) Students' perceptions of online-learning quality given comfort, motivation, satisfaction, and experience. *Journal of Interactive Online Learning*, 7, 105-125. Retrieved from <http://www.ncolr.org/jiol/issues/pdf/7.2.2.pdf>
- Toven-Lindsey, B., Rhoads, R. A., & Lozano, J. B. (2015). Virtually unlimited classrooms: Pedagogical practices in massive open online courses. *The Internet and Higher Education*, 24, 1-12.
- UDI Online Project. (2010). Student perceptions of online/blended learning (Technical Brief # 03). Storrs: University of Connecticut, Center on Postsecondary Education and Disability. <http://www.udi.uconn.edu>